มรดกและพินัยกรรม

โดย เอกสยาม ชัยศร ที่ปรึกษากฎหมาย
บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด

> เนื้อหา นี้ เป็น ข้อมูล กฎหมาย ทั่วไป ไม่ ใช่ ความเห็น ทางกฎหมาย เฉพาะ กรณี การพิจารณา แต่ละ เรื่อง ต้อง อาศัย ข้อเท็จจริง และ พยานหลักฐาน ของ เรื่อง นั้น ฉบับ ออนไลน์ ที่ ปรับปรุง ล่าสุด อยู่ ที่ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

สาระสำคัญโดยสรุป

- **มรดกตกทอดทันทีที่ตาย** ตามมาตรา 1599 สิ่งที่ต้องรอคือการจัดการและการแบ่ง ไม่ใช่ความเป็นเจ้าของ
- **ต้องแยกสินสมรสก่อนเสมอ** ตามมาตรา 1625 คู่สมรสรับสินสมรสกึ่งหนึ่งไปในฐานะเจ้าของ ก่อนที่ส่วนที่เหลือจะกลายเป็นกองมรดก
- **ทายาทโดยธรรม มี หก ลำดับ** ตามมาตรา 1629 ลำดับ ต้น ตัด สิทธิ ลำดับ หลัง ทั้งหมด ยกเว้น บิดา มารดา ตามมาตรา 1630 วรรคสอง
- **คู่สมรสไม่ได้กึ่งหนึ่งเสมอไป** ส่วนแบ่งผันแปรตามมาตรา 1635 ตั้งแต่เสมือนบุตรหนึ่งคน ไปจนถึงทั้งกอง
- **พินัยกรรมผิดแบบเป็นโมฆะ** ตามมาตรา 1705 ไม่ว่าเจตนาจะชัดเจนเพียงใด และไม่มีการเยียวยาย้อนหลัง
- **อายุความคดีมรดกเพียงหนึ่งปี** ตามมาตรา 1754 นับแต่ตายหรือแต่รู้ถึงความตาย โดยมีเพดานสิบปี

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

I. หลักการตกทอดของมรดกและขอบเขตของกองมรดก

มรดกตกทอดแก่ทายาททันทีที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายตามมาตรา 1599 โดยไม่ต้องรอคำสั่งศาลหรือการตั้งผู้จัดการมรดก กองมรดกตามมาตรา 1600 ประกอบด้วยทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดทั้งหมดของผู้ตาย หนี้สินจึงเป็นมรดกด้วย แต่ทายาทไม่ต้องรับผิดเกินกว่าทรัพย์มรดกที่ตกทอดได้แก่ตน ตามมาตรา 1601

มาตรา 1599 วางหลักไว้ด้วยถ้อยคำเพียงประโยคเดียวว่า เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาท ความสำคัญของบทบัญญัตินี้อยู่ที่คำว่า *ตกทอด* ซึ่งเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายในทันทีที่ความตายเกิดขึ้น มิได้ขึ้นอยู่กับคำสั่งศาล การตั้งผู้จัดการมรดก หรือการที่ทายาทตกลงกันได้[1] สิ่งที่ต้องรอคือการจัดการและการแบ่งปันทรัพย์ ไม่ใช่การได้มาซึ่งความเป็นเจ้าของ

ข้อแยกแยะนี้มิใช่เรื่องทางทฤษฎีล้วน แต่ให้ผลตามมาสองประการที่มีน้ำหนักในทางคดี ประการแรก ทายาทมีอำนาจฟ้องเพื่อรักษาสิทธิในกองมรดกได้ตั้งแต่ก่อนที่ศาลจะตั้งผู้จัดการมรดก และประการที่สอง อายุความคดีมรดกเริ่มนับตั้งแต่วันที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย มิใช่วันที่ศาลมีคำสั่ง

ส่วนขอบเขตของกองมรดกนั้น มาตรา 1600 กำหนดว่าได้แก่ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย ตลอดทั้งสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดต่าง ๆ เว้นแต่ตามกฎหมายหรือโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ ถ้อยคำ "หน้าที่และความรับผิด" มีความหมายตรงตัว กล่าวคือ **หนี้สินของเจ้ามรดกเป็นส่วนหนึ่งของกองมรดกเช่นเดียวกับทรัพย์สิน** การรับมรดกจึงมิใช่การรับเฉพาะสิทธิ

> อย่างไรก็ดี มาตรา 1601 จำกัดความรับผิดของทายาทไว้ว่าไม่ต้องรับผิดเกินกว่าทรัพย์มรดกที่ตกทอดได้แก่ตน หลักนี้ทำให้การรับมรดกไม่กลายเป็นภาระที่ล้นเกินตัวทายาท แต่มิได้หมายความว่าสิทธิของเจ้าหนี้สูญไป เจ้าหนี้กองมรดกยังคงบังคับชำระหนี้จากกองมรดกได้เต็มจำนวนก่อนที่ทายาทจะได้รับส่วนแบ่งใด ๆ

สิทธิที่เป็นการเฉพาะตัวโดยแท้ย่อมไม่ตกทอด เช่น สิทธิที่ผูกติดกับตำแหน่งหรือคุณสมบัติส่วนตัวของผู้ทรงสิทธิ ในทางกลับกัน มีทรัพย์บางประเภทที่มักถูกเข้าใจว่าเป็นมรดกทั้งที่มิใช่ ตัวอย่างที่ชัดที่สุดคือ*เงินตามกรมธรรม์ประกันชีวิตที่ระบุตัวผู้รับประโยชน์ไว้* มาตรา 897 วรรคสอง กำหนดว่าถ้าได้เอาประกันภัยไว้โดยกำหนดให้ใช้เงินแก่บุคคลคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง **เฉพาะแต่จำนวนเงินเบี้ยประกันภัยซึ่งผู้เอาประกันภัยได้ส่งไปแล้วเท่านั้นที่เป็นสินทรัพย์ส่วนหนึ่งแห่งกองมรดก** อันเจ้าหนี้จะเอาใช้หนี้ได้[14] ข้อนี้ต้องอ่านให้ตรงตัวบท มิใช่ว่าเจ้าหนี้เอื้อมไปไม่ถึงทั้งจำนวน ส่วนวรรคหนึ่งวางหลักตรงข้ามไว้ว่า หากระบุไว้เพียงว่าให้ใช้เงินแก่ "ทายาท" โดยมิได้เจาะจงตัวบุคคล เงินจำนวนนั้นย่อมตกเป็นสินทรัพย์ของกองมรดกเต็มจำนวน และอยู่ในความรับผิดต่อเจ้าหนี้ตามปกติ

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

II. การแยกทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสก่อนการแบ่งมรดก

เมื่อเจ้ามรดกมีคู่สมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย ต้องแบ่งสินสมรสออกก่อนตามมาตรา 1625 คู่สมรสได้รับสินสมรสกึ่งหนึ่งไปในฐานะเจ้าของ มิใช่ในฐานะทายาท เฉพาะสินสมรสอีกกึ่งหนึ่งรวมกับสินส่วนตัวของผู้ตายเท่านั้นที่เป็นกองมรดกซึ่งจะนำไปแบ่งตามบรรพ 6

ในกรณีที่เจ้ามรดกมีคู่สมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย ทรัพย์สินที่ปรากฏอยู่ในวันถึงแก่ความตายไม่ได้กลายเป็นกองมรดกทั้งจำนวน มาตรา 1625 กำหนดให้การคิดส่วนแบ่งทรัพย์สินระหว่างผู้ตายกับคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ ตกอยู่ในบังคับของบทบัญญัติว่าด้วยการหย่าโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย โดยให้มีผลนับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลงด้วยเหตุความตาย[2]

โครงสร้างของบทบัญญัตินี้จึงแบ่งกระบวนการออกเป็นสองขั้นที่ต้องทำตามลำดับ ขั้นแรกเป็นการชำระบัญชีทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา สินสมรสถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนเท่ากัน คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่รับส่วนของตนไป*ในฐานะเจ้าของ* มิใช่ในฐานะทายาท ขั้นที่สองจึงเป็นการแบ่งมรดกตามบรรพ 6 โดยกองมรดกประกอบด้วยสินสมรสอีกกึ่งหนึ่งรวมกับสินส่วนตัวของผู้ตายเท่านั้น

> **ตัวอย่างเพื่อประกอบความเข้าใจ**: สามีภริยาจดทะเบียนสมรส มีบ้านซึ่งเป็นสินสมรสมูลค่า 10 ล้านบาท และมีบุตรด้วยกันหนึ่งคน ส่วนบิดามารดาของสามีถึงแก่ความตายไปก่อนแล้ว เมื่อสามีถึงแก่ความตาย กองมรดกมิใช่ 10 ล้านบาท หากแต่เป็น 5 ล้านบาท เพราะอีก 5 ล้านบาทเป็นของภริยาอยู่แล้วในฐานะเจ้าของสินสมรส เมื่อนำ 5 ล้านบาทที่เป็นมรดกมาแบ่งระหว่างภริยากับบุตรตามมาตรา 1635 (1) ซึ่งให้คู่สมรสได้ส่วนแบ่งเสมือนเป็นทายาทชั้นบุตร ทั้งสองจึงได้รับคนละ 2.5 ล้านบาท ผลรวมสุดท้ายคือภริยาได้รับ 7.5 ล้านบาท และบุตรได้รับ 2.5 ล้านบาท มิใช่คนละ 5 ล้านบาทตามที่มักเข้าใจกัน

ข้อพิจารณาที่ตามมาจากหลักเดียวกันนี้คือสถานะของผู้ที่อยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส กฎหมายมรดกยึดสถานะทางทะเบียนเป็นเกณฑ์ ผู้นั้นจึง**ไม่เป็นทายาทโดยธรรมของอีกฝ่ายเลย** ไม่ว่าจะอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานเพียงใด หรือบุคคลรอบข้างจะเข้าใจว่าเป็นสามีภริยากันก็ตาม สิ่งที่กฎหมายเปิดช่องให้คือการพิสูจน์กรรมสิทธิ์รวมในทรัพย์ที่ร่วมกันทำมาหาได้ในฐานะเจ้าของร่วม ซึ่งเป็นสิทธิคนละประเภทกับสิทธิรับมรดก มีภาระการพิสูจน์หนักกว่า และมิได้ให้ผลเท่ากัน แนวคำพิพากษาศาลฎีกาวางไว้ชัดว่า เมื่ออยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส *ไม่ต้องพิจารณาว่าทรัพย์พิพาทเป็นสินสมรสหรือไม่* คงต้องพิจารณาเฉพาะเรื่องกรรมสิทธิ์รวมว่าเป็นทรัพย์ที่ซื้อหามาด้วยเงินที่ร่วมกันทำมาหาได้หรือไม่ และหากทรัพย์นั้นเป็นทรัพย์ที่ผู้ตายได้มาโดยการรับมรดกหรือโดยการให้โดยเสน่หา ย่อมไม่ใช่ทรัพย์ที่อีกฝ่ายเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย[16] ด้วยเหตุนี้ การทำพินัยกรรมจึงเป็นเครื่องมือเดียวที่ให้ผลแน่นอนสำหรับคู่ที่มิได้จดทะเบียน

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

เมื่อเจ้ามรดกหรือคู่สมรสเป็นชาวต่างชาติ ต้องตอบก่อนว่ากฎหมายของประเทศใดใช้กับทรัพย์แต่ละชิ้น พระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481 มาตรา 37 ให้มรดกที่เป็นอสังหาริมทรัพย์เป็นไปตามกฎหมาย แห่ง ถิ่น ที่ ทรัพย์ ตั้งอยู่ และมาตรา 38 ให้ มรดก ที่ เป็น สังหาริมทรัพย์ เป็นไป ตามกฎหมาย ภูมิลำเนาของเจ้ามรดกในขณะถึงแก่ความตาย สิทธิของคู่สมรสไทย ทายาทต่างชาติกับที่ดินและห้องชุด และการร้องตั้งผู้จัดการมรดก อธิบายไว้ในบทความ จัดการมรดกชาวต่างชาติในประเทศไทย

III. ทายาทโดยธรรม: ลำดับ การตัดสิทธิ และข้อยกเว้น

ทายาทโดยธรรมมีหกลำดับตามมาตรา 1629 โดยลำดับต้นตัดสิทธิของลำดับถัดไปทั้งหมด ตามมาตรา 1630 วรรคหนึ่ง ข้อยกเว้นประการเดียวอยู่ในวรรคสอง ซึ่งให้บิดามารดาได้ส่วนแบ่งเสมือนทายาทชั้นบุตรเมื่อมีผู้สืบสันดานอยู่ด้วย ส่วนทายาทในลำดับเดียวกันได้รับส่วนแบ่งเท่ากัน ตามมาตรา 1633

เมื่อไม่มีพินัยกรรม หรือมีพินัยกรรมแต่มิได้ครอบคลุมทรัพย์ทั้งหมด มรดกในส่วนนั้นตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม มาตรา 1629 ใช้ถ้อยคำที่จำกัดขอบเขตไว้ชัดว่า ทายาทโดยธรรมมีหกลำดับ*เท่านั้น* โดยเรียงลำดับก่อนหลังดังนี้[3]

> **1 ผู้สืบสันดาน**
> บุตร หลาน เหลน

> **2 บิดามารดา**
> Parents

> **3 พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน**
> Full siblings

> **4 พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน**
> Half siblings

> **5 ปู่ ย่า ตา ยาย**
> Grandparents

> **6 ลุง ป้า น้า อา**
> Uncles and aunts

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

กลไกที่ทำให้ลำดับเหล่านี้ทำงานอยู่ในมาตรา 1630 วรรคหนึ่ง ซึ่งวางหลักการตัดสิทธิไว้ว่า ตราบใดที่ยังมีทายาทในลำดับต้นมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ยังไม่ขาดสาย ทายาทลำดับถัดลงไป**ไม่มีสิทธิในทรัพย์มรดกเลย** ข้อความนี้ต้องอ่านตามตัวอักษร ผลมิใช่การได้รับส่วนแบ่งที่น้อยลง แต่เป็นการไม่ได้รับส่วนแบ่งใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อเจ้ามรดกมีบุตร พี่น้องของเจ้ามรดกจึงไม่มีสิทธิในกองมรดกแม้แต่ส่วนเดียว

วรรคสองของมาตราเดียวกันวางข้อยกเว้นไว้หนึ่งประการ คือเมื่อมีผู้สืบสันดานยังมีชีวิตอยู่ และมีบิดามารดาของเจ้ามรดกยังมีชีวิตอยู่ด้วย ให้บิดามารดาได้ส่วนแบ่ง*เสมือนหนึ่งว่าเป็นทายาทชั้นบุตร* ทายาทลำดับที่สองจึงไม่ถูกลำดับที่หนึ่งตัดออก แต่เข้ามารับส่วนแบ่งเท่ากับบุตรหนึ่งคน ข้อยกเว้นนี้จำกัดเฉพาะบิดามารดา และไม่ขยายไปถึงทายาทลำดับอื่นแต่อย่างใด

ภายในลำดับเดียวกัน มาตรา 1633 กำหนดให้ทายาทได้รับส่วนแบ่งเท่ากัน และหากในลำดับนั้นมีทายาทเพียงคนเดียว ผู้นั้นย่อมได้รับส่วนแบ่งทั้งหมด หลักความเสมอภาคนี้เด็ดขาดในทางกฎหมาย กล่าวคือกฎหมายมรดกไทยไม่จำแนกตามอายุ ไม่จำแนกตามเพศ และ**ไม่ให้น้ำหนักแก่ข้อเท็จจริงว่าทายาทคนใดปรนนิบัติดูแลเจ้ามรดกมากกว่ากัน** ประเด็นสุดท้ายนี้เป็นมูลเหตุของข้อพิพาทในครอบครัวที่พบบ่อยที่สุด และเป็นเรื่องที่พินัยกรรมแก้ไขได้ล่วงหน้า แต่ศาลไม่อาจแก้ไขให้ได้ในภายหลัง เพราะไม่มีบทบัญญัติใดให้อำนาจไว้

IV. สถานะของบุตรนอกสมรสและบุตรบุญธรรม

บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้วและบุตรบุญธรรมถือเป็นผู้สืบสันดานเหมือนบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 1627 จึงเป็นทายาทโดยธรรมลำดับที่หนึ่งและได้ส่วนแบ่งเท่ากันทุกประการ การรับรองครอบคลุมถึงการรับรองโดยพฤติการณ์ ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจริงจึงเป็นเรื่องภาระการพิสูจน์ มิใช่เรื่องการมีสิทธิ

มาตรา 1627 บัญญัติให้ถือว่าบุตรนอกกฎหมายที่บิดาได้รับรองแล้วและบุตรบุญธรรม เป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายนี้[4] ทั้งสองกลุ่มจึงมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมลำดับที่หนึ่งโดยสมบูรณ์ และได้รับส่วนแบ่งเท่ากับบุตรที่เกิดในสมรสทุกประการ

ปัญหาในทางปฏิบัติมิได้อยู่ที่การมีสิทธิ แต่อยู่ที่ถ้อยคำ "ได้รับรองแล้ว" ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะการจดทะเบียนรับรองบุตร หากรวมถึง*การรับรองโดยพฤติการณ์* เช่น การให้ใช้นามสกุล การแจ้งเกิดในฐานะบิดา การอุปการะเลี้ยงดู หรือการแสดงออกต่อบุคคลภายนอกว่าเป็นบุตรของตน ข้อจำกัดคือพฤติการณ์เหล่านี้ต้อง

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

นำสืบในเวลาที่บิดาถึงแก่ความตายไปแล้ว พยานหลักฐานย่อมกระจัดกระจาย และฝ่ายที่โต้แย้งย่อมมีประโยชน์ได้เสียในการปฏิเสธ ภาระการพิสูจน์จึงหนักกว่าที่ผู้อยู่ในฐานะนี้มักคาดไว้ ส่วนบุตรของมารดานั้นเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของมารดาเสมอ ไม่มีประเด็นให้ต้องพิสูจน์

ข้อจำกัดสำคัญของมาตรา 1627 อยู่ที่ถ้อยคำ "ตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายนี้" ซึ่งศาลฎีกาตีความอย่างเคร่งครัดว่าหมายถึงบุตรบุญธรรมที่จดทะเบียนรับตามแบบที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น การเลี้ยงดูอย่างบุตรบุญธรรมโดยพฤตินัยโดยมิได้จดทะเบียน ไม่ก่อให้เกิดฐานะผู้สืบสันดานตามมาตรานี้[15] ต่างจากกรณีบุตรนอกกฎหมายซึ่งการรับรองโดยพฤติการณ์ใช้ได้ ความแตกต่างจุดนี้เป็นเรื่องที่เข้าใจสลับกันบ่อย และให้ผลต่างกันโดยสิ้นเชิงในวันแบ่งมรดก

V. ลำดับและส่วนแบ่งของคู่สมรสตามมาตรา 1635

ส่วนแบ่งของคู่สมรสไม่คงที่ แต่ผันแปรตามมาตรา 1635 กล่าวคือ ได้เสมอนทายาทชั้นบุตรเมื่อมีผู้สืบสันดาน ได้กึ่งหนึ่งเมื่อมีบิดามารดาหรือพี่น้องร่วมบิดามารดา ได้สองส่วนในสามเมื่อมีทายาทลำดับที่สี่ถึงหก และได้ทั้งหมดเมื่อไม่มีทายาทตามมาตรา 1629 เลย

คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่มีฐานะพิเศษในโครงสร้างของบรรพ 6 กล่าวคือเป็นทายาทโดยธรรมเสมอ แต่มิได้ถูกจัดไว้ในลำดับใดลำดับหนึ่งตามมาตรา 1629 มาตรา 1635 จึงกำหนดส่วนแบ่งไว้เป็นบทบัญญัติพิเศษ โดยให้ผันแปรตามว่ามีทายาทลำดับใดเหลืออยู่ในขณะนั้น[5]

ทายาทที่ยังมีชีวิตอยู่	ส่วนแบ่งของคู่สมรส	ฐานกฎหมาย
มีผู้สืบสันดาน (ลำดับ 1)	ได้ส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งว่าเป็นทายาทชั้นบุตร	ม. 1635 (1)
ไม่มีผู้สืบสันดาน แต่มีบิดามารดา (ลำดับ 2) หรือมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน (ลำดับ 3)	ได้รับมรดกกึ่งหนึ่ง	ม. 1635 (2)
มีทายาทลำดับ 4, 5 หรือ 6	ได้รับมรดกสองส่วนในสาม	ม. 1635 (3)
ไม่มีทายาทตามมาตรา 1629 เลย	ได้รับมรดกทั้งหมด	ม. 1635 (4)

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

สิ่งที่โครงสร้างนี้แสดงให้เห็นและขัดกับความเข้าใจทั่วไปคือ **คู่สมรสมิได้รับส่วนแบ่งกึ่งหนึ่งของกองมรดกโดยอัตโนมัติ** เมื่อเจ้ามรดกมีบุตรสามคนและบิดามารดาของเจ้ามรดกถึงแก่ความตายไปก่อนแล้ว คู่สมรสได้รับ หนึ่งในสี่ ของ กองมรดก เมื่อ มี บุตร ห้า คน ก็ ได้รับ หนึ่ง ใน หก (หาก บิดา มารดา ยัง มีชีวิต อยู่ ย่อม ได้ส่วนแบ่งเสมือนทายาทชั้นบุตรตามมาตรา 1630 วรรคสอง) และในกรณีที่เจ้ามรดกไม่มีบุตรแต่บิดามารดายัง มีชีวิต อยู่ คู่สมรส ได้รับ เพียง กึ่งหนึ่ง โดย ต้อง แบ่ง อีก กึ่งหนึ่ง ให้ แก่ บิดา มารดา ของ ผู้ตาย สถานการณ์ประการหลังนี้เป็นเหตุแห่งความตึงเครียดในครอบครัวที่พบได้บ่อย เพราะเป็นผลที่คู่สมรสส่วนใหญ่มิได้คาดหมายไว้ล่วงหน้า

VI. การรับมรดกแทนที่และขอบเขตที่จำกัด

การรับมรดกแทนที่ตามมาตรา 1639 ใช้บังคับเฉพาะทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) และ (6) จึงไม่รวมบิดามารดาและปู่ย่าตายาย และไม่มีการรับมรดกแทนที่สำหรับคู่สมรส หากคู่สมรสถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก สิทธินั้นย่อมสิ้นไปโดยไม่ตกทอดต่อไป

ในกรณีที่ ทายาท คน หนึ่ง ถึง แก่ ความตาย ก่อน เจ้ามรดก หรือ ถูก กำจัด มิ ให้ รับมรดก ก่อน เจ้ามรดก ตาย ส่วนแบ่งของผู้นั้นมิได้สูญไปเสมอไป มาตรา 1639 กำหนดให้*ผู้สืบสันดานของทายาทผู้นั้น*เข้ารับมรดกแทนที่ ดังเช่นกรณีที่บุตรถึงแก่ความตายก่อนบิดา หลานย่อมเข้ารับส่วนแบ่งของบิดาตน[6]

ขอบเขต ของ บทบัญญัติ นี้ แคบ กว่าที่ มัก เข้าใจ กัน เพราะมาตรา 1639 ระบุไว้โดย เฉพาะเจาะจง ว่า ใช้ แก่ทายาทตามมาตรา 1629 **(1) (3) (4) หรือ (6)** เท่านั้น จึง*ไม่รวมลำดับ (2) บิดามารดา และไม่รวมลำดับ (5) ปู่ ย่า ตา ยาย* และเมื่อพิจารณาประกอบกับข้อที่ว่าคู่สมรสมิได้อยู่ในลำดับใดของมาตรา 1629 ย่อมได้ข้อสรุปว่า **คู่สมรสไม่มีการรับมรดกแทนที่** หากคู่สมรสถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก สิทธินั้นย่อมสิ้นไป และไม่ตกทอดต่อไปยังบุตรของคู่สมรสที่เกิดจากความสัมพันธ์อื่น

ผลของโครงสร้างนี้ในเชิงการวางแผนคือ ครอบครัวที่มีบุตรติดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือครอบครัวที่เกิด จาก การสมรส ใหม่ มัก ได้รับ ผลลัพธ์ ที่ ห่าง จาก เจตนา ของ เจ้ามรดก อย่าง มี นัยสำคัญ หาก ปล่อย ให้กฎหมายจัดการโดยลำพัง เพราะเกณฑ์ที่บรรพ 6 ใช้คือความสัมพันธ์ทางสายโลหิตและสถานะทางทะเบียน มิใช่ความผูกพันตามความเป็นจริง

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

VII. แบบของพินัยกรรมทั้งห้าประเภท

กฎหมายไทยรับรองพินัยกรรมห้าแบบ ได้แก่ แบบธรรมดา (ม. 1656) เขียนเองทั้งฉบับ (ม. 1657) เอกสารฝ่ายเมือง (ม. 1658) เอกสารลับ (ม. 1660) และทำด้วยวาจา (ม. 1663) พินัยกรรมเป็นนิติกรรมที่กฎหมายบังคับแบบ การทำผิดแบบทำให้ตกเป็นโมฆะตามมาตรา 1705

มาตรา 1646 นิยามพินัยกรรมไว้ว่าเป็นการที่บุคคลแสดงเจตนา*กำหนดการเผื่อตาย*ในเรื่องทรัพย์สินของตนเอง หรือในการต่าง ๆ อันจะให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตาย[7] ในทางลักษณะนิติกรรมพินัยกรรมจึงเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวที่ผู้ทำเพิกถอนได้ตลอดเวลาที่ยังมีชีวิต และมีผลบังคับต่อเมื่อผู้ทำถึงแก่ความตาย พินัยกรรมเป็นเครื่องมือเดียวที่ทำให้เจ้ามรดกกำหนดผลลัพธ์ด้วยตนเองได้ แทนที่จะรับผลตามลำดับและส่วนแบ่งที่อธิบายมาในหมวดก่อนหน้า

ลักษณะสำคัญที่แยกพินัยกรรมออกจากนิติกรรมทั่วไปคือ พินัยกรรมเป็น**นิติกรรมที่กฎหมายบังคับแบบ** ประมวลกฎหมายรับรองไว้ห้าแบบ และมาตรา 1705 กำหนดผลของการฝ่าฝืนไว้อย่างเด็ดขาดว่า พินัยกรรม หรือ ข้อกำหนดพินัยกรรม ที่ ทำ ขึ้น ขัดต่อ บทบัญญัติมาตรา 1652, 1653, 1656, 1657, 1658, 1660, 1661 หรือ 1663 ย่อม*เป็นโมฆะ*[8] ความบกพร่องของแบบจึงมิใช่เรื่องรูปแบบที่ผ่อนผันกันได้ตามความเหมาะสม แต่ทำให้พินัยกรรมไม่มีผลตั้งแต่ต้น ไม่ว่าเจตนาของผู้ทำจะปรากฏชัดเจนเพียงใด

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

แบบของพินัยกรรม	องค์ประกอบตามกฎหมาย	พยาน	กรณีที่เหมาะสม
แบบธรรมดา ม. 1656	ทำเป็นหนังสือ ลงวัน เดือน ปี ในขณะที่ทำขึ้น ผู้ทำลงลายมือชื่อต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคน*พร้อมกัน* และพยานทั้งสองลงลายมือชื่อรับรองลายมือชื่อของผู้ทำในขณะนั้น ใช้วิธีพิมพ์ได้	อย่างน้อย 2 คน	กรณีทั่วไป โดยเฉพาะเมื่อทรัพย์มรดกมีหลายรายการและต้องการความชัดเจนของข้อกำหนด
เขียนเองทั้งฉบับ ม. 1657	ผู้ทำต้องเขียนด้วยลายมือตนเองทั้งฉบับ ทั้งข้อความ วัน เดือน ปี และลายมือชื่อ ใช้วิธีพิมพ์มิได้แม้แต่ส่วนเดียว	ไม่ต้องมี	กรณีเร่งด่วน กรณีที่ต้องการรักษาความลับ หรือกรณีที่หาพยานได้ยาก
เอกสารฝ่ายเมือง ม. 1658	แจ้งข้อความที่ประสงค์ต่อกรมการอำเภอ (ในทางปฏิบัติคือนายอำเภอหรือผู้ได้รับมอบหมาย ณ ที่ว่าการอำเภอ) ต่อหน้าพยานสองคนพร้อมกัน เจ้าพนักงานจดข้อความและอ่านให้ฟัง ทุกฝ่ายลงลายมือชื่อ เจ้าพนักงานลงวันที่และประทับตราตำแหน่งรับรอง	อย่างน้อย 2 คน	กรณีที่คาดหมายได้ว่าจะมีการโต้แย้ง และต้องการน้ำหนักพยานหลักฐานสูงที่สุด
เอกสารลับ ม. 1660	ลงลายมือชื่อในพินัยกรรม ผนึกซองแล้วลงลายมือชื่อคาบรอยผนึก นำไปแสดงต่อกรมการอำเภอและพยานสองคน พร้อมให้ถ้อยคำว่าเป็นพินัยกรรมของตน เมื่อเจ้าพนักงานจดถ้อยคำและวันที่บนซองแล้ว ทุกฝ่ายลงลายมือชื่อบนซอง	อย่างน้อย 2 คน	กรณีที่ต้องการให้ทางราชการรับรองการมีอยู่ของพินัยกรรมโดยไม่เปิดเผยเนื้อหาแก่ผู้ใด
ทำด้วยวาจา ม. 1663-1664	ใช้ได้เฉพาะเมื่อมีพฤติการณ์พิเศษซึ่งไม่อาจทำตามแบบอื่นได้ เช่น ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย เวลามีโรคระบาด หรือสงคราม ต้องแสดงเจตนาต่อพยานสองคนพร้อมกัน และพยานต้องไปแสดงตนต่อกรมการอำเภอและแจ้งข้อความโดยไม่ชักช้า	อย่างน้อย 2 คน	เหตุฉุกเฉินเท่านั้น: ความสมบูรณ์**สิ้นไปเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งเดือน**นับแต่ผู้ทำกลับสู่ฐานะที่จะทำตามแบบอื่นได้

ในทางปฏิบัติ พินัยกรรมที่ใช้กันแทบทั้งหมดเป็นสองแบบแรก และเกณฑ์ที่ควรใช้ในการเลือกระหว่างสองแบบนี้มีข้อเดียว คือ*ความน่าจะเป็นที่จะมีผู้โต้แย้งพินัยกรรมในภายหลัง* หากประเมินได้ว่ามี พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองย่อมคุ้มค่ากับขั้นตอนที่เพิ่มขึ้น เพราะเจ้าพนักงานเข้ามาเป็นประจักษ์พยานถึงความสามารถและเจตนาของผู้ทำ ณ วันที่ทำ ซึ่งเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นโต้แย้งมากที่สุดเมื่อคดีขึ้นสู่ศาล

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

VIII. เหตุแห่งความไม่สมบูรณ์ที่พบบ่อยในทางปฏิบัติ

เหตุที่ทำให้พินัยกรรมตกเป็นโมฆะซึ่งพบบ่อยที่สุดมีห้าประการ ได้แก่ ผู้เขียนหรือพยานเป็นผู้รับทรัพย์ พยานเป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา 1670 พยานมิได้อยู่พร้อมกันในขณะลงลายมือชื่อ การแก้ไขโดยมิได้ลงลายมือชื่อกำกับ และการใช้ลายพิมพ์นิ้วมือในพินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ

ข้อสังเกตที่ได้จากคดีมรดกโดยทั่วไปคือ พินัยกรรมที่ศาลวินิจฉัยว่าไม่สมบูรณ์นั้น ส่วนใหญ่มิได้บกพร่องในเนื้อหาของข้อกำหนด แต่บกพร่องที่องค์ประกอบของแบบซึ่งผู้ทำมิได้ตระหนักว่าเป็นสาระสำคัญ ห้าประการต่อไปนี้เป็นเหตุที่ปรากฏซ้ำมากที่สุด

ประการที่หนึ่ง ผู้เขียนหรือพยานเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรม: มาตรา 1653 ห้ามไว้โดยตรงว่าผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมจะเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรมนั้นมิได้ และวรรคสองขยายข้อห้ามไปถึง*คู่สมรสของผู้เขียนหรือพยาน*ด้วย[9] ข้อบกพร่องที่พบบ่อยคือการให้บุตรซึ่งจะได้รับทรัพย์เป็นผู้พิมพ์หรือเขียนพินัยกรรม หรือการให้คู่สมรสของผู้รับพินัยกรรมลงชื่อเป็นพยาน ผลคือข้อกำหนดในส่วนที่ให้ประโยชน์แก่บุคคลนั้นตกเป็นโมฆะ

ประการที่สอง พยานเป็นบุคคลต้องห้าม: มาตรา 1670 ห้ามมิให้บุคคลสามจำพวกเป็นพยานในการทำพินัยกรรม ได้แก่ ผู้ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ บุคคลวิกลจริต หรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ และบุคคลที่หูหนวก เป็นใบ้ หรือจักษุบอดทั้งสองข้าง[10] ในทางปฏิบัติ ข้อบกพร่องมักเกิดจากการเลือกพยานจากผู้ที่อยู่ในที่นั้นโดยมิได้ตรวจสอบอายุ เช่น ผู้เยาว์ในครอบครัวซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ

ประการที่สาม พยานมิได้อยู่พร้อมกัน: มาตรา 1656 ใช้ถ้อยคำว่า "ต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคนพร้อมกัน" ซึ่งเป็นองค์ประกอบของแบบ มิใช่เพียงข้อแนะนำในทางปฏิบัติ การให้พยานคนหนึ่งลงลายมือชื่อในเวลาหนึ่งและอีกคนหนึ่งลงในเวลาต่อมา จึงไม่ครบองค์ประกอบ แม้ทั้งสองคนจะเป็นพยานตามความเป็นจริงและยืนยันข้อเท็จจริงได้ในชั้นศาลก็ตาม ศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ตรงประเด็นว่า การที่พยานลงลายมือชื่อเป็นพยานในภายหลัง ย่อมขัดต่อมาตรา 1656 วรรคหนึ่ง และทำให้พินัยกรรมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 1705[16]

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

> **คำพิพากษาสองเรื่องที่ควรอ่านคู่กัน**: ทั้งสองเรื่องเป็นพินัยกรรมที่ใช้วิธีพิมพ์เหมือนกัน แต่ผลต่างกันสิ้นเชิง
>
> ในเรื่องแรก พินัยกรรมทำขึ้นโดยใช้พิมพ์ดีดทั้งฉบับ ศาลวินิจฉัยว่าย่อมไม่ใช่พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับตามมาตรา 1657 คงเป็นแต่พินัยกรรมแบบธรรมดาตามมาตรา 1656 ซึ่งต้องมีพยานรู้เห็น เมื่อพยานลงลายมือชื่อภายหลัง พินัยกรรมจึงตกเป็นโมฆะ[16]
>
> ในอีกเรื่องหนึ่ง พินัยกรรมมีข้อความเป็นตัวพิมพ์ดีดเป็นส่วนใหญ่ กรอกด้วยลายมือเฉพาะบางรายการ และผู้ทำลงทั้งลายมือชื่อและลายพิมพ์นิ้วมือ แต่เพราะได้ลงไว้*ต่อหน้าพยานสองคนพร้อมกัน*และพยานลงลายมือชื่อครบถ้วน ศาลจึงวินิจฉัยว่าสมบูรณ์เป็นพินัยกรรมตามมาตรา 1656[17]
>
> ข้อเทียบเคียงที่ได้จากสองเรื่องนี้คือ **ตัวแปรชี้ขาดมิใช่วิธีการเขียนหรือพิมพ์ แต่คือคำว่า "พร้อมกัน"** เมื่อเลือกไม่เขียนด้วยลายมือตนเองทั้งฉบับแล้ว องค์ประกอบเรื่องพยานจะกลายเป็นเงื่อนไขความสมบูรณ์ทันที

ประการที่สี่ การแก้ไขโดยมิได้ลงลายมือชื่อกำกับ: มาตรา 1656 วรรคสองบัญญัติว่า การขูดลบ ตก เติม หรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นซึ่งพินัยกรรมนั้นย่อมไม่สมบูรณ์ เว้นแต่จะได้ปฏิบัติตามแบบอย่างเดียวกับการทำพินัยกรรม ส่วนมาตรา 1657 วรรคสองกำหนดสำหรับพินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับว่า ผู้ทำพินัยกรรมต้องทำด้วยมือตนเองและลงลายมือชื่อกำกับไว้ การขีดฆ่าชื่อผู้รับทรัพย์รายหนึ่งแล้วเขียนชื่ออีกรายหนึ่งแทนโดยไม่ลงลายมือชื่อกำกับ จึงไม่มีผลตามกฎหมาย และผลที่ตามมาคือทรัพย์ยังคงตกได้แก่ผู้ที่ถูกขีดฆ่าชื่อนั้นเอง

ประการที่ห้า การใช้ลายพิมพ์นิ้วมือในพินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ: วรรคท้ายของมาตรา 1657 ระบุว่ามิให้ใช้บังคับมาตรา 9 แก่พินัยกรรมที่ทำตามมาตรานี้ เมื่อมาตรา 9 เป็นบทที่ให้ลายพิมพ์นิ้วมือพร้อมพยานรับรองสองคนมีผลเสมอกับการลงลายมือชื่อ ผลของการยกเว้นจึงเป็นว่า **ลายพิมพ์นิ้วมือใช้แทนลายมือชื่อในพินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับมิได้** กรณีที่ผู้ทำอ่อนแรงจนลงลายมือชื่อไม่ได้แต่ยังพิมพ์ลายนิ้วมือได้ จึงต้องเปลี่ยนไปใช้แบบธรรมดาหรือแบบเอกสารฝ่ายเมือง ซึ่งมาตรา 9 ยังใช้บังคับอยู่

> ลักษณะร่วมของเหตุทั้งห้าประการนี้คือ ทุกประการป้องกันได้ล่วงหน้าโดยแทบไม่มีต้นทุน แต่เยียวยาย้อนหลังไม่ได้เลยเมื่อผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตายแล้ว เพราะเป็นเรื่องขององค์ประกอบแห่งแบบซึ่งกฎหมายกำหนดผลไว้เป็นความเป็นโมฆะ มิใช่เรื่องที่ศาลจะใช้ดุลพินิจผ่อนผันตามความเป็นธรรมได้ ข้อนี้เป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่สุดของสิ่งที่เรียกว่าการวางแผนทางกฎหมายเชิงป้องกัน

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

IX. ผู้จัดการมรดก: ฐานอำนาจและความจำเป็นในทางปฏิบัติ

กฎหมายมิได้บังคับให้ต้องตั้งผู้จัดการมรดกทุกกรณี แต่การโอนที่ดิน ห้องชุด บัญชีเงินฝาก และหุ้น ต้องอาศัยคำสั่งศาลเป็นฐานอำนาจในทางปฏิบัติ มาตรา 1713 ให้ทายาท ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาลได้ตามเหตุที่บัญญัติไว้สามประการ

โดยหลักแล้ว หากทายาททุกคนตกลงกันได้ การแบ่งปันทรัพย์มรดกย่อมทำได้เองโดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางศาล แต่ในทางปฏิบัติ ทรัพย์มรดกที่มีมูลค่าสูงมักเป็นทรัพย์ที่ต้องเปลี่ยนแปลงทางทะเบียน ได้แก่ ที่ดิน ห้องชุด ยานพาหนะ บัญชีเงินฝาก และหุ้นในบริษัท และหน่วยงานที่รับผิดชอบทะเบียนเหล่านั้นต้องการ*คำสั่งศาลตั้งผู้จัดการมรดก*เป็นฐานอำนาจในการดำเนินการ ความจำเป็นในการตั้งผู้จัดการมรดกจึงเกิดจากข้อกำหนดของระบบทะเบียนเป็นสำคัญ มิใช่จากตัวบทบรรพ 6 โดยตรง

มาตรา 1713 ให้**ทายาท ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการ** ร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ในสามกรณี คือ เมื่อเจ้ามรดกตาย และทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมได้สูญหายไป อยู่นอกราชอาณาจักร หรือเป็นผู้เยาว์ เมื่อผู้จัดการมรดกหรือทายาทไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะจัดการ หรือมีเหตุขัดข้องในการจัดการหรือในการแบ่งปันมรดก และเมื่อข้อกำหนดพินัยกรรมซึ่งตั้งผู้จัดการมรดกไว้ไม่มีผลบังคับได้ด้วยประการใด ๆ[11] ในการมีคำสั่ง ศาลจะตั้งตามข้อกำหนดพินัยกรรม และหากไม่มีข้อกำหนดเช่นว่านั้น ก็ให้ตั้งเพื่อประโยชน์แก่กองมรดกตามพฤติการณ์และโดยคำนึงถึงเจตนาของเจ้ามรดก

ประโยชน์ของการระบุตัวผู้จัดการมรดกไว้ในพินัยกรรมจึงมิได้อยู่ที่ความเรียบร้อยของเอกสาร แต่อยู่ที่การตัดเหตุแห่งข้อพิพาทออกไปหนึ่งชั้น เมื่อไม่มีการระบุไว้ ทายาทหลายฝ่ายมักยื่นคำร้องขอตั้งตนเองแข่งกัน คดีที่ควรใช้เวลาไม่กี่เดือนจึงยืดออกไปเป็นปี โดยที่ทรัพย์มรดกยังคงโอนเปลี่ยนมือไม่ได้ตลอดช่วงเวลาดังกล่าว

X. อายุความคดีมรดกตามมาตรา 1754

มาตรา 1754 ห้ามมิให้ฟ้องคดีมรดกเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย หรือนับแต่ทายาทโดยธรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตาย และไม่ว่ากรณีใด ๆ ห้ามฟ้องเมื่อพ้นสิบปีนับแต่เจ้ามรดกตาย ผู้รับพินัยกรรมและเจ้าหนี้ของเจ้ามรดกมีกำหนดหนึ่งปีเช่นกัน แต่เริ่มนับจากเหตุที่ต่างกัน

มาตรา 1754 กำหนดกรอบเวลาไว้แคบกว่าอายุความทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ **ห้ามมิให้ฟ้องคดีมรดกเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อเจ้ามรดกตาย หรือนับแต่เมื่อทายาทโดยธรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก** และไม่ว่ากรณีใด ๆ ห้ามมิให้ฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดสิบปีนับแต่เมื่อเจ้ามรดกตาย

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

คดีฟ้องเรียกตามข้อกำหนดพินัยกรรมมีกำหนดหนึ่งปีเช่นกัน แต่นับแต่เมื่อผู้รับพินัยกรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงสิทธิซึ่งตนมีอยู่ตามพินัยกรรม ส่วนเจ้าหนี้ของเจ้ามรดกซึ่งสิทธิเรียกร้องมีอายุความยาวกว่าหนึ่งปี ต้องฟ้องภายในหนึ่งปีนับแต่เมื่อได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก[12]

เมื่อพิจารณาประกอบกับสภาพความเป็นจริงของครอบครัวที่เพิ่งสูญเสียสมาชิก จะเห็นได้ว่ากรอบเวลานี้บีบกว่าที่ตัวเลขบอก ช่วงเดือนแรก ๆ มักหมดไปกับพิธีการและการปรับตัว ช่วงถัดมาหมดไปกับความพยายามเจรจาแบ่งปันกันเองโดยไม่ต้องขึ้นศาล เมื่อปรากฏชัดว่าตกลงกันไม่ได้ ระยะเวลาที่เหลือสำหรับรวบรวมพยานหลักฐานและยื่นฟ้องจึงมักสั้นมาก ผลในทางปฏิบัติคือข้อพิพาทมรดกจำนวนไม่น้อยยุติลงด้วยข้อต่อสู้เรื่องอายุความ โดยศาลยังมิได้วินิจฉัยว่าโดยเนื้อหาแล้วผู้ใดควรได้รับสิ่งใด ข้อยกเว้นสำคัญอยู่ที่มาตรา 1748 ซึ่งให้ทายาทที่ครอบครองทรัพย์มรดกซึ่งยังมิได้แบ่งกัน มีสิทธิเรียกร้องให้แบ่งทรัพย์มรดกนั้นได้ แม้จะล่วงพ้นกำหนดอายุความตามมาตรา 1754 แล้ว

XI. ข้อพิจารณาในเชิงการวางแผนล่วงหน้า

กฎหมายมรดกได้เตรียมคำตอบไว้ให้ทุกคนแล้ว และคำตอบนั้นจะถูกใช้โดยอัตโนมัติเมื่อเจ้าของทรัพย์มิได้แสดงเจตนาไว้ คำถามที่ควรตั้งจึงเป็นว่าผลตามกฎหมายตรงกับเจตนาหรือไม่ กรณีที่มักไม่ตรงได้แก่ การอยู่กินโดยมิได้จดทะเบียนสมรส การสมรสใหม่ และกิจการของครอบครัว

เนื้อหาทั้งหมดข้างต้นนำไปสู่ข้อสรุปเชิงระบบประการเดียว คือกฎหมายมรดกไทยได้เตรียมคำตอบไว้ให้ทุกคนแล้ว และคำตอบนั้นจะถูกนำมาใช้โดยอัตโนมัติเมื่อเจ้าของทรัพย์มิได้แสดงเจตนาของตนไว้ คำถามที่ควรตั้งจึงมิใช่ว่าจำเป็นต้องทำพินัยกรรมหรือไม่ หากแต่เป็นคำถามว่า **ผลลัพธ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ตรงกับเจตนาของเจ้าของทรัพย์หรือไม่**

สถานการณ์ต่อไปนี้เป็นกรณีที่ผลตามกฎหมาย*มักไม่ตรง*กับเจตนาที่แท้จริง และควรได้รับการทบทวนตั้งแต่ในเวลาที่ยังทบทวนได้

- **การอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส**: คู่ชีวิตไม่มีฐานะเป็นทายาทโดยธรรม ไม่ว่าจะอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานเพียงใด
- **การสมรสใหม่และการมีบุตรติดของคู่สมรส**: บุตรติดซึ่งมิได้จดทะเบียนรับเป็นบุตรบุญธรรมไม่เป็นทายาท ขณะที่บุตรจากการสมรสครั้งก่อนยังคงสิทธิเต็มจำนวน

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

- **เจ้ามรดกไม่มีผู้สืบสันดาน แต่บิดามารดายังมีชีวิตอยู่**: คู่สมรสได้รับเพียงกึ่งหนึ่ง โดยต้องแบ่งอีกกึ่งหนึ่งให้บิดามารดาของผู้ตาย
- **ทรัพย์มรดกหลักเป็นหุ้นในบริษัทของครอบครัว**: การแบ่งหุ้นเท่ากันตามมาตรา 1633 อาจทำให้ไม่มีผู้ถือหุ้นรายใดมีเสียงพอจะผ่านมติ และบริษัทดำเนินกิจการต่อไม่ได้
- **มี ทายาท คน หนึ่ง ที่ รับภาระ ดูแล เจ้ามรดก มาโดยตลอด**: บรรพ 6 ไม่ให้ น้ำหนัก แก่ ข้อเท็จจริง นี้ ส่วนแบ่งย่อมเท่ากับทายาทลำดับเดียวกันทุกคน
- **มีทรัพย์สินหรือทายาทอยู่ในต่างประเทศ**: ต้องพิจารณากฎหมายขัดกันและผลทางภาษีของแต่ละเขตอำนาจประกอบกัน

ในเชิงโครงสร้าง การวางแผนมรดกที่รัดกุมมักประกอบด้วยเอกสารมากกว่าพินัยกรรมฉบับเดียว กล่าวคือ ต้อง จำแนก ให้ ชัด ว่า ทรัพย์ ใด เป็น สินสมรส และ ทรัพย์ ใด เป็น สินส่วนตัว ต้อง กำหนด ผู้รับประโยชน์ ตาม กรมธรรม์ประกันชีวิตให้สอดคล้องกับข้อกำหนดในพินัยกรรม ต้องระบุตัวผู้จัดการมรดกไว้ล่วงหน้า และในกรณีที่เกี่ยวข้องกับกิจการของครอบครัว ต้องออกแบบข้อบังคับบริษัทและข้อตกลงระหว่างผู้ถือหุ้นให้รับกันกับแผนมรดกด้วย มิฉะนั้นเอกสารสองชุดจะขัดกันเองในวันที่ต้องนำมาใช้จริง

XII. กฎหมายเปรียบเทียบ: เสรีภาพในการทำพินัยกรรมกับการสงวนส่วนแบ่งบังคับ

กฎหมายไทยให้เสรีภาพในการทำพินัยกรรมเกือบเต็มที่ มาตรา 1608 วรรคท้ายกำหนดว่าเมื่อทำพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์มรดกเสียทั้งหมด ให้ถือว่าทายาทโดยธรรมที่มิได้รับประโยชน์เป็นผู้ถูกตัดมิให้รับมรดก ต่างจากฝรั่งเศสและเยอรมนีซึ่งสงวนส่วนแบ่งบังคับไว้ให้ผู้สืบสันดานเสมอ และต่างจากอังกฤษซึ่งเปิดให้ศาลใช้ดุลพินิจจัดสรรภายหลัง

ประเด็นที่ควรทราบคือ ระบบมรดกไทยเป็นระบบที่ให้เสรีภาพแก่เจ้าของทรัพย์*มากกว่า*ระบบซีวิลลอว์ต้นแบบที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รับอิทธิพลมา มาตรา 1608 ให้เจ้ามรดกตัดทายาทโดยธรรมคนใดมิให้รับมรดกก็ได้ด้วยการแสดงเจตนาชัดแจ้งโดยพินัยกรรมหรือโดยทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ และวรรคท้ายยังกำหนดผลโดยอัตโนมัติไว้ด้วยว่า เมื่อได้ทำ พินัยกรรม จำหน่าย ทรัพย์ มรดก เสีย ทั้งหมด แล้ว ทายาทโดยธรรม ผู้ ที่ มิได้ รับประโยชน์ จาก พินัยกรรม ย่อม ถือเป็น ผู้ ถูก ตัด มิ ให้ รับ มรดก[18] กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ **บรรพ 6 ไม่มีบทบัญญัติสงวนส่วนแบ่งขั้นต่ำไว้ให้บุตรหรือคู่สมรสเลย**

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

ระบบกฎหมาย	กลไกคุ้มครองครอบครัว	สาระสำคัญ
ไทย ปพพ. ม. 1608	ไม่มีการสงวนส่วนแบ่งบังคับ	ทำพินัยกรรมยกทรัพย์ทั้งกองให้บุคคลภายนอกได้ ทายาทโดยธรรมที่ไม่ได้รับประโยชน์ถือว่าถูกตัดโดยผลของกฎหมาย
ฝรั่งเศส C. civ. art. 913	*Réserve héréditaire*: ส่วนสงวนแก่ผู้สืบสันดาน	ทรัพย์ที่จำหน่ายได้โดยเสน่หาหรือโดยพินัยกรรมต้องไม่เกินกึ่งหนึ่งเมื่อมีบุตรหนึ่งคน หนึ่งในสามเมื่อมีสองคน และหนึ่งในสี่เมื่อมีสามคนขึ้นไป[19]
เยอรมนี BGB § 2303	*Pflichtteil*: สิทธิเรียกร้องเป็นตัวเงิน	ผู้สืบสันดานที่ถูกตัดออกจากกองมรดกโดยพินัยกรรม เรียกจากทายาทได้เท่ากับกึ่งหนึ่งของมูลค่าส่วนแบ่งตามกฎหมาย สิทธิเดียวกันนี้เป็นของบิดามารดาและคู่สมรสด้วย[20]
อังกฤษ Act 1975	ดุลพินิจศาลจัดสรรภายหลัง	ไม่มีส่วนสงวนตายตัว แต่บุคคลตามที่กฎหมายกำหนดร้องขอให้ศาลสั่งจัดสรรจากกองมรดกได้ หากพินัยกรรมมิได้จัดให้อย่างสมควร[21]

ความแตกต่างเชิงโครงสร้างระหว่างสามระบบหลังนี้อยู่ที่*รูปแบบของสิทธิ* ฝรั่งเศสสงวนไว้เป็นส่วนแบ่งในตัวทรัพย์ เยอรมนีแปลงเป็นสิทธิเรียกร้องเงินต่อทายาทซึ่งไม่กระทบความเป็นเจ้าของของผู้รับพินัยกรรม ส่วนอังกฤษไม่กำหนดสัดส่วนไว้ล่วงหน้าเลย แต่ให้ศาลชั่งน้ำหนักตามข้อเท็จจริงเป็นรายกรณี[22] ทั้งสามระบบต่างมีกลไกรองรับกรณีที่พินัยกรรมทิ้งครอบครัวไว้โดยไม่มีอะไรเลย ซึ่งเป็นกลไกที่กฎหมายไทยไม่มี

> **ข้อเปรียบเทียบที่กระทบคนไทยโดยตรงที่สุด**: กฎหมายอังกฤษให้สิทธิร้องขอต่อศาลแก่*ผู้ที่อยู่กินร่วมชายคาเดียวกันกับผู้ตายอย่างสามีภริยาตลอดระยะเวลาสองปีก่อนตาย* แม้มิได้จดทะเบียนสมรส ขณะที่กฎหมายไทยไม่ให้สิทธิใด ๆ แก่คู่ชีวิตที่มิได้จดทะเบียน ไม่ว่าจะอยู่ร่วมกันมานานเพียงใด ช่องว่างจุดนี้จึงต้องปิดด้วยพินัยกรรมเท่านั้น เพราะไม่มีบทบัญญัติใดในบรรพ 6 ที่จะเยียวยาให้ได้ในภายหลัง

ข้อสรุปในเชิงเปรียบเทียบจึงมีสองด้านที่ต้องอ่านคู่กัน ด้านหนึ่ง เสรีภาพในการทำพินัยกรรมที่กว้างของไทยเป็น**เครื่องมือวางแผนที่ทรงพลัง** เจ้าของทรัพย์กำหนดผลลัพธ์ได้เกือบทั้งหมดโดยไม่ติดข้อจำกัดเรื่องส่วนสงวนอย่างในฝรั่งเศสหรือเยอรมนี อีกด้านหนึ่ง เสรีภาพเดียวกันนี้แปลว่า**ไม่มีตาข่ายรองรับ**เมื่อเจ้าของทรัพย์ใช้เสรีภาพนั้นไปในทางที่ทิ้งคนที่พึ่งพาตนไว้ข้างหลัง ทายาทที่ถูกตัดออกทั้งหมดในระบบไทยไม่มีสิทธิเรียกร้องส่วนขั้นต่ำเหมือน Pflichtteil และไม่มีช่องทางร้องขอต่อศาลเหมือนกฎหมายอังกฤษ ทั้งสองด้านนี้ชี้ไปที่ข้อสรุปเดียวกัน คือในระบบที่กฎหมายไม่ได้เตรียมทางแก้ไว้ให้ การออกแบบพินัยกรรมด้วยความรอบคอบตั้งแต่ต้นจึงมีน้ำหนักมากกว่าในระบบอื่น

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

XIII. นิติเศรษฐศาสตร์และความรู้ข้ามศาสตร์

หมวดนี้ตอบคำถามสองข้อที่อยู่เบื้องหลังตัวบท ข้อแรกคือเหตุใดกฎหมายจึงกำหนดแบบของพินัยกรรมไว้เคร่งครัดถึงขนาดที่ความบกพร่องเพียงเล็กน้อยทำให้พินัยกรรมเสียไปทั้งฉบับ ข้อที่สองคือเสรีภาพในการกำหนดผู้รับมรดกมีผลต่อพฤติกรรมของเจ้ามรดกและทายาทอย่างไร ทั้งสองข้อมีคำอธิบายที่ตรงกันในงานวิชาการต่างประเทศ และช่วยให้เห็นว่าเหตุใดจึงไม่ควรผ่อนปรนเรื่องแบบในทางปฏิบัติ

John H. Langbein จำแนกหน้าที่ของแบบพินัยกรรมไว้สี่ประการ ประการที่หนึ่งคือหน้าที่ทางพยานหลักฐาน (evidentiary function) ซึ่งผู้เขียนอธิบายว่า "The primary purpose of the Wills Act has always been to provide the court with reliable evidence of testamentary intent and of the terms of the will" ประการที่สองคือหน้าที่จัดรูปแบบให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน (channeling function) คือ "Compliance with the Wills Act formalities for executing witnessed wills results in considerable uniformity in the organization, language, and content of most wills" ประการที่สามคือหน้าที่เตือนให้ยั้งคิด (cautionary function) คือ "One purpose of many of the forms is to impress the testator with the seriousness of the testament, and thereby to assure the court that the statements were deliberately intended" และประการที่สี่คือหน้าที่คุ้มครองผู้ทำพินัยกรรม (protective function) คือ "Courts have traditionally attributed to the Wills Act the object of protecting the testator against imposition at the time of execution"[23]

กรอบสี่ประการนี้อธิบายโครงสร้างของแบบพินัยกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ทั้งหมด แบบที่ต้องมีพยานสองคนทำหน้าที่ทางพยานหลักฐานและหน้าที่คุ้มครองไปพร้อมกัน ส่วนแบบเอกสารฝ่ายเมืองและแบบเอกสารลับเพิ่มหน้าที่เตือนให้ยั้งคิดด้วยการให้เจ้าพนักงานเข้ามาเกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันผู้เขียนชี้ราคาที่ระบบนี้ต้องจ่ายไว้ตั้งแต่ประโยคเปิดของบทความว่า "The most minute defect in formal compliance is held to void the will, no matter how abundant the evidence that the defect was inconsequential"[24] ข้อสังเกตนี้ตรงกับผลของกฎหมายไทย ซึ่งถือว่าพินัยกรรมที่มิได้ทำตามแบบเป็นโมฆะโดยไม่เปิดช่องให้ศาลชั่งน้ำหนักว่าความบกพร่องนั้นกระทบความแท้จริงของเจตนาหรือไม่ ผลในทางปฏิบัติคือความระมัดระวังเรื่องแบบมีค่ามากกว่าความประณีตของถ้อยคำในพินัยกรรม

ในด้านพฤติกรรมของเจ้ามรดกและทายาท งานของ B. Douglas Bernheim, Andrei Shleifer และ Lawrence H. Summers เสนอแบบจำลองการให้มรดกเพื่อแลกเปลี่ยน ผู้เขียนสรุปข้อเสนอของตนไว้ว่า "We develop a simple model of 'exchange-motivated' bequests, in which a testator influences the decisions of his beneficiaries by holding wealth in bequeathable forms and by conditioning the

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

division of bequests on the beneficiaries' actions" และระบุผลการทดสอบไว้ว่า "We present econometric and other evidence which strongly suggests that bequests are often used as a means of payment for services rendered by beneficiaries"[25]

ข้อเสนอนี้ให้มุมมองต่อความแตกต่างที่อธิบายไว้ในหมวดกฎหมายเปรียบเทียบ ระบบที่สงวนส่วนแบ่งบังคับไว้ให้ทายาทบางลำดับย่อมลดขอบเขตที่เจ้ามรดกจะใช้การแบ่งมรดกเป็นเครื่องมือได้ ส่วนระบบไทยซึ่งให้เสรีภาพในการทำพินัยกรรมไว้กว้าง โดยมีข้อจำกัดสำคัญอยู่ที่สินสมรสของคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ ย่อมเปิดพื้นที่ให้เครื่องมือดังกล่าวมากกว่า ข้อที่ตามมาคือเสรีภาพที่กว้างย่อมเพิ่มโอกาสของข้อพิพาทเรื่องความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมและการถูกจูงใจโดยมิชอบ ซึ่งเป็นเหตุผลที่หน้าที่คุ้มครองของแบบตามที่กล่าวข้างต้นมีความสำคัญเป็นพิเศษในระบบเช่นนี้

ข้อสรุปเชิงปฏิบัติมีสองประการ ประการที่หนึ่ง เมื่อกฎหมายไม่เปิดช่องให้แก้ความบกพร่องเรื่องแบบด้วยพยานหลักฐานในภายหลัง การเลือกแบบที่มีเจ้าพนักงานเข้ามาเกี่ยวข้องย่อมลดความเสี่ยงได้มากกว่าการทำพินัยกรรมเอง แม้จะสะดวกน้อยกว่าก็ตาม ประการที่สอง เมื่อการแบ่งมรดกที่ไม่เท่ากันระหว่างทายาทมีเหตุผลรองรับ การบันทึกเหตุผลนั้นไว้ต่างหากในขณะทำพินัยกรรม ย่อมเป็นพยานหลักฐานที่ใช้ได้เมื่อมีผู้โต้แย้งเรื่องความสามารถหรือการถูกจูงใจในภายหลัง

XIV. คำถามที่พบบ่อย

คำถามที่พบบ่อยเรื่องกฎหมายมรดกอยู่ที่หกประเด็น คือ ไม่มีพินัยกรรมมรดกตกแก่ใคร คู่สมรสได้ส่วนแบ่งเท่าใด พินัยกรรมเขียนเองต้องมีพยานหรือไม่ บุตรของบิดามารดาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสรับมรดกได้หรือไม่ ต้องมีผู้จัดการมรดกทุกกรณีหรือไม่ และฟ้องคดีมรดกได้ภายในเวลาเท่าใด

เมื่อเจ้ามรดกมิได้ทำพินัยกรรมไว้ ทรัพย์มรดกตกทอดแก่ผู้ใด

ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมตามลำดับที่มาตรา 1629 กำหนดไว้หกลำดับ ได้แก่ ผู้สืบสันดาน บิดามารดา พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน ปู่ย่าตายาย และลุงป้าน้าอา หลักทั่วไปตามมาตรา 1630 วรรคหนึ่งคือทายาทลำดับต้นตัดสิทธิของทายาทลำดับถัดไปโดยสิ้นเชิง มิใช่เพียงได้รับส่วนแบ่งน้อยลง ข้อยกเว้นอยู่ในวรรคสอง ซึ่งกำหนดว่าเมื่อมีผู้สืบสันดานและบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ในเวลาเดียวกัน ให้บิดามารดาได้ส่วนแบ่งเสมือนเป็นทายาทชั้นบุตร ส่วนคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นเป็นทายาทโดยธรรมเสมอ แต่มิได้อยู่ในลำดับใดลำดับหนึ่ง ส่วนแบ่งจึงเป็นไปตามบทบัญญัติพิเศษในมาตรา 1635

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ได้รับส่วนแบ่งในทรัพย์มรดกเพียงใด

ต้องพิจารณาเป็นสองขั้นตอนที่แยกจากกัน ขั้นแรกคือการแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาตามมาตรา 1625 ซึ่งให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการหย่าโดยความยินยอมมาใช้บังคับ คู่สมรสจึงได้รับสินสมรสส่วนของตนคืนไปในฐานะเจ้าของ มิใช่ในฐานะทายาท เฉพาะส่วนที่เหลือของผู้ตายรวมกับสินส่วนตัวเท่านั้นที่เป็นกองมรดก ขั้นที่สองจึงแบ่งกองมรดกตามมาตรา 1635 กล่าวคือ ถ้ามีผู้สืบสันดานได้ส่วนแบ่งเสมือนเป็นทายาทชั้นบุตร ถ้ามีบิดามารดาหรือพี่น้องร่วมบิดามารดาได้กึ่งหนึ่ง ถ้ามีทายาทลำดับที่สี่ถึงหกได้สองส่วนในสาม และถ้าไม่มีทายาทตามมาตรา 1629 เลย ได้รับมรดกทั้งหมด

พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับต้องมีพยานหรือไม่

ไม่ต้องมีพยาน มาตรา 1657 กำหนดเพียงว่าผู้ทำพินัยกรรมต้องเขียนข้อความ วัน เดือน ปี และลายมือชื่อด้วยลายมือของตนเองทั้งฉบับ จะใช้วิธีพิมพ์แม้แต่ส่วนหนึ่งส่วนใดมิได้ และการขูดลบ ตก เติม หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงต้องเขียนด้วยมือตนเองพร้อมลงลายมือชื่อกำกับ ข้อสังเกตที่สำคัญคือวรรคท้ายของมาตรานี้ตัดการใช้บังคับมาตรา 9 ออก ลายพิมพ์นิ้วมือจึงใช้แทนลายมือชื่อในพินัยกรรมแบบนี้ไม่ได้ ส่วนพินัยกรรมแบบธรรมดาตามมาตรา 1656 นั้นพิมพ์ได้ แต่ผู้ทำต้องลงลายมือชื่อต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคนพร้อมกัน และพยานทั้งสองต้องลงลายมือชื่อรับรองในขณะนั้น

บุตรที่บิดามารดามิได้จดทะเบียนสมรสกันมีสิทธิรับมรดกหรือไม่

มีสิทธิ มาตรา 1627 บัญญัติให้ถือว่าบุตรนอกกฎหมายที่บิดาได้รับรองแล้วและบุตรบุญธรรมเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งสองจึงเป็นทายาทโดยธรรมลำดับที่หนึ่งโดยสมบูรณ์ ประเด็นที่กลายเป็นข้อพิพาทจึงมิใช่เรื่องการมีสิทธิ แต่เป็นเรื่องภาระการพิสูจน์ว่าการรับรองโดยพฤตินัยได้เกิดขึ้นจริงหรือไม่ ซึ่งต้องพิสูจน์ในเวลาที่บิดาถึงแก่ความตายไปแล้ว

การจัดการมรดกจำเป็นต้องมีผู้จัดการมรดกทุกกรณีหรือไม่

ไม่จำเป็น เสมอไป หากทายาททุกคนตกลงกันได้และทรัพย์มรดกไม่อยู่ในประเภทที่ต้องจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงทางทะเบียน ทายาทย่อมแบ่งปันกันเองได้ แต่ในทางปฏิบัติ ที่ดิน ห้องชุด บัญชีเงินฝาก และหุ้น ล้วนต้องอาศัยคำสั่งศาลตั้งผู้จัดการมรดกเป็นฐานในการดำเนินการ มาตรา 1713 จึงให้ทายาท ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาลได้ตามเหตุที่กฎหมายกำหนด

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

อายุความในการฟ้องคดีมรดกมีกำหนดเพียงใด

มาตรา 1754 ห้ามมิให้ฟ้องคดีมรดกเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย หรือนับแต่เมื่อทายาทโดยธรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก และไม่ว่ากรณีใด ๆ ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนดสิบปีนับแต่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย กำหนดหนึ่งปีนี้สั้นกว่าอายุความทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญ และเป็นเหตุให้ข้อพิพาทมรดกจำนวนไม่น้อยยุติลงด้วยข้อต่อสู้เรื่องอายุความ โดยศาลยังมิได้วินิจฉัยเนื้อหาแห่งคดี

XV. เรื่องที่เกี่ยวเนื่องในเครือเอกสยาม

หน้านี้เป็นหน้าหลักด้านกฎหมายมรดกและพินัยกรรมของ Eksiam Legal ประเด็นมรดกของชาวต่างชาติและคู่สมรสต่างชาติอยู่ในบทความจัดการมรดกชาวต่างชาติ ส่วนภาษีที่เกี่ยวกับมรดก บริษัทครอบครัว และการพำนักของผู้เกษียณชาวต่างชาติอยู่ในเว็บเฉพาะด้านของเครือ

ข้อพิพาทและการวางแผนเรื่องมรดกมักเกี่ยวพันกับกฎหมายสาขาอื่นในเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะกฎหมายภาษีอากร กฎหมายบริษัท และกฎหมายว่าด้วยสถานะการพำนักของคนต่างด้าว หน้าต่อไปนี้อยู่ในเครือเดียวกันและต่อยอดจากเนื้อหาข้างต้นได้โดยตรง

- โครงสร้างผู้ถือหุ้นและห้างหุ้นส่วน: สำหรับกรณีที่ทรัพย์มรดกหลักเป็นหุ้นในกิจการของครอบครัว
- การวางแผนภาษีในการโอนทรัพย์สิน: ภาษีการรับมรดกและภาระภาษีจากการโอนอสังหาริมทรัพย์
- Retire in Thailand Advisory: สำหรับคนต่างด้าวที่มีทรัพย์สินหรือทายาทในราชอาณาจักร
- กฎหมายไม่ใช่แค่เครื่องมือแก้ข้อพิพาท แต่เป็นเครื่องมือวางอนาคต: กรอบความคิดตั้งต้นของการวางแผนเชิงป้องกัน
- กฎหมายกับความยุติธรรม: เมื่อผลที่ชอบด้วยกฎหมายไม่ตรงกับความรู้สึกถึงความถูกต้องของครอบครัว

> **ขอบเขตของบทความนี้**: เนื้อหาข้างต้นเป็นการอธิบายหลักกฎหมายทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจโครงสร้างของกฎหมายและการตั้งประเด็นได้ถูกต้อง มิใช่ความเห็นทางกฎหมายต่อกรณีใดกรณีหนึ่งโดยเฉพาะ ข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น วันจดทะเบียนสมรส ลำดับการถึงแก่ความตาย หรือถ้อยคำที่ปรากฏในพินัยกรรม ย่อมทำให้ผลในทางกฎหมายเปลี่ยนแปลงไปทั้งหมดได้[13]

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

เชิงอรรถ

1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1599 วรรคหนึ่ง บัญญัติสั้นเพียงว่า "เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาท" น้ำหนักทั้งหมดอยู่ที่คำว่า *ตกทอด* ซึ่งเป็นผลที่กฎหมายบันดาลให้เกิดขึ้นเอง มิใช่ผลของคำสั่งศาลหรือความตกลงของทายาท เมื่ออ่านประกอบมาตรา 1600 ที่นิยามกองมรดกไว้อย่างกว้าง คือทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย ตลอดทั้งสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดต่าง ๆ เว้นแต่สิ่งที่กฎหมายหรือสภาพแห่งสิ่งนั้นเองเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ ย่อมเห็นได้ว่าสิ่งที่ตกทอดมิได้มีแต่ทรัพย์ หากรวมถึงภาระด้วย

2. มาตรา 1625 แยกการคำนวณออกเป็นสองชั้นที่มักถูกรวบเป็นชั้นเดียวในทางปฏิบัติ ชั้นแรกคือการแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาซึ่งกฎหมายให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการหย่าโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่ายมาใช้บังคับ โดยถือว่าการสมรสสิ้นสุดลงในวันที่ความตายเกิดขึ้น ชั้นที่สองคือการแบ่งกองมรดกตามบรรพ 6 ผลก็คือคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ได้รับสินสมรสกึ่งหนึ่งไปในฐานะเจ้าของร่วมก่อน ส่วนที่เหลือจึงเป็นมรดก ภายใต้ข้อยกเว้นตามมาตรา 1637 และ 1638

3. มาตรา 1629 วางกรอบไว้ชัดว่า "ทายาทโดยธรรมมีหกลำดับเท่านั้น" ได้แก่ (1) ผู้สืบสันดาน (2) บิดามารดา (3) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน (4) พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน (5) ปู่ ย่า ตา ยาย และ (6) ลุง ป้า น้า อา โดยลำดับก่อนตัดสิทธิลำดับหลัง เว้นแต่กรณีตามมาตรา 1630 วรรคสอง คำว่า "เท่านั้น" มีความหมายตามตัวอักษร กล่าวคือผู้ที่ผูกพันกับผู้ตายเพียงใดก็ตามหากมิได้อยู่ในหกลำดับนี้ย่อมไม่เป็นทายาทโดยธรรม ส่วนคู่สมรสนั้นวรรคท้ายกำหนดให้เป็นทายาทโดยธรรมเช่นกัน แต่อยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติพิเศษแห่งมาตรา 1635 จึงมิได้ถูกจัดเข้าในลำดับใดลำดับหนึ่งในหกลำดับนั้น

4. มาตรา 1627 บัญญัติว่า "บุตรนอกกฎหมายที่บิดาได้รับรองแล้วและบุตรบุญธรรมนั้น ให้ถือว่าเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายนี้" ข้อที่ต้องระวังคือถ้อยคำ "ได้รับรองแล้ว" ซึ่งกฎหมายมิได้เรียกร้องเฉพาะการจดทะเบียนเท่านั้น การรับรองโดยพฤติการณ์ เช่น การให้ใช้นามสกุล การแจ้งเกิด หรือการอุปการะเลี้ยงดูอย่างเปิดเผยในฐานะบุตร ก็อาจเพียงพอ คำถามนี้จึงเป็นข้อเท็จจริงที่ต้องพิสูจน์กันเป็นรายกรณี

5. มาตรา 1635 มิได้ให้ส่วนแบ่งคงที่แก่คู่สมรส แต่วางไว้สี่กรณีตามว่าเหลือทายาทลำดับใด (1) ถ้ามีทายาทตามมาตรา 1629 (1) คือผู้สืบสันดาน คู่สมรสได้ส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งว่าตนเป็นทายาทชั้นบุตร (2) ถ้ามีทายาทตามมาตรา 1629 (3) หรือไม่มีทายาทตาม (1) แต่มีทายาทตาม (2) คู่สมรสได้รับมรดกกึ่งหนึ่ง (3) ถ้ามีทายาทตามมาตรา 1629 (4) หรือ (6) หรือมีทายาทตาม (5) คู่สมรสได้มรดกสองส่วนในสาม และ (4) ถ้าไม่มีทายาทดังที่ระบุไว้ในมาตรา 1629 เลย คู่สมรสได้รับมรดกทั้งหมด ความเข้าใจที่ว่าคู่สมรสได้กึ่งหนึ่งเสมอจึงคลาดเคลื่อน เพราะกึ่งหนึ่งเป็นเพียงหนึ่งในสี่กรณีเท่านั้น

6. มาตรา 1639 เปิดช่องให้ผู้สืบสันดานเข้ารับมรดกแทนที่บุพการีของตนได้ แต่จำกัดเฉพาะเมื่อทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) ถึงแก่ความตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ข้อจำกัดนี้อ่านย้อนกลับได้ว่า ลำดับ (2) บิดามารดา และลำดับ (5) ปู่ ย่า ตา ยาย ไม่อยู่ในข่ายที่จะมีผู้รับมรดกแทนที่ และคู่สมรสก็ไม่อยู่ในข่ายเช่นกัน เพราะมิได้เป็นทายาทตามลำดับในมาตรา 1629 กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ หากบิดามารดาหรือปู่ ย่า ตา ยาย ของเจ้ามรดกถึงแก่ความตายไปก่อน ผู้สืบสันดานของบุคคลเหล่านั้นจะยกการรับมรดกแทนที่ขึ้นอ้างไม่ได้ หากจะมีสิทธิก็ต้องเป็นสิทธิตามลำดับทายาทของตนเอง

7. มาตรา 1646 วางเสรีภาพไว้เป็นหลักตั้งต้นว่า "บุคคลใดจะแสดงเจตนาโดยพินัยกรรมกำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนเอง หรือในการต่าง ๆ อันจะให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตายก็ได้" แต่เสรีภาพนี้มิได้ปราศจากเงื่อนไข เพราะมาตรา 1647 และ 1648 กำหนดต่อไปว่าการแสดงเจตนาเช่นว่านั้นต้องทำตามแบบที่บัญญัติไว้ในหมวดว่าด้วยแบบพินัยกรรม กล่าวได้ว่ากฎหมายไทยเปิดกว้างอย่างยิ่งในคำถามว่าจะยกให้ผู้ใด แต่เข้มงวดอย่างยิ่งในคำถามว่าต้องทำด้วยวิธีใด

8. มาตรา 1705 รวบผลของความบกพร่องแห่งแบบไว้ในบทเดียวว่า "พินัยกรรมหรือข้อกำหนดพินัยกรรมนั้น ถ้าได้ทำขึ้นขัดต่อบทบัญญัติแห่งมาตรา 1652, 1653, 1656, 1657, 1658, 1660, 1661 หรือ 1663 ย่อมเป็นโมฆะ" คำว่าโมฆะ หมายความว่าเสียเปล่ามาแต่ต้น มิใช่เพียงบกพร่องที่ยังแก้ไขให้สมบูรณ์ภายหลังได้ และความรุนแรงของผลข้อนี้อยู่ที่ว่า เมื่อความบกพร่องปรากฏขึ้น ผู้ทำพินัยกรรมย่อมไม่อยู่ในวิสัยที่จะแก้ไขได้อีกต่อไปแล้ว องค์ประกอบของแบบจึงมิใช่พิธีการที่ศาลจะผ่อนผันให้ตามดุลพินิจ

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

9. มาตรา 1653 วรรคหนึ่ง ห้ามผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรมฉบับนั้น และวรรคสองขยายข้อห้ามไปถึงคู่สมรสของผู้เขียนหรือของพยานด้วย และวรรคสามให้ถือว่าพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้จดข้อความแห่งพินัยกรรมที่พยานนำมาแจ้งตามมาตรา 1663 (พินัยกรรมทำด้วยวาจา) เป็นผู้เขียนพินัยกรรมตามความหมายของมาตรานี้ บทบัญญัตินี้เป็นที่มาของความเสียหายที่พบบ่อยที่สุดกรณีหนึ่ง คือการให้บุตรที่สนิทที่สุดเป็นผู้ลงมือเขียนหรือลงชื่อเป็นพยาน ซึ่งเท่ากับตัดสิทธิผู้นั้นในทรัพย์ที่ตั้งใจจะยกให้

10. มาตรา 1670 ตัดสิทธิการเป็นพยานไว้สามกลุ่ม คือ "(1) ผู้ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ (2) บุคคลวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ (3) บุคคลที่หูหนวก เป็นใบ้ หรือจักษุบอดทั้งสองข้าง" เหตุผลเบื้องหลังคือพยานต้องอยู่ในวิสัยที่จะรับรู้และยืนยันในภายหลังได้ว่าเหตุการณ์ทำพินัยกรรมเกิดขึ้นจริงอย่างไร ข้อบกพร่องเรื่องคุณสมบัติของพยานจึงกระทบถึงความสมบูรณ์ของพินัยกรรมโดยตรง มิใช่เรื่องรายละเอียดปลีกย่อยที่ผ่อนผันกันได้

11. มาตรา 1713 ให้ทายาท ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการ ร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ในสามกรณี คือเมื่อเจ้ามรดกตายและทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมได้สูญหายไป อยู่นอกราชอาณาจักร หรือเป็นผู้เยาว์ เมื่อผู้จัดการมรดกหรือทายาทไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะจัดการ หรือมีเหตุขัดข้องในการจัดการหรือในการแบ่งปันมรดก และเมื่อข้อกำหนดพินัยกรรมซึ่งตั้งผู้จัดการมรดกไว้ไม่มีผลบังคับได้ด้วยประการใด ๆ วรรคท้ายกำหนดให้ศาลตั้งตามข้อกำหนดพินัยกรรม และถ้าไม่มีข้อกำหนดเช่นว่านั้น ก็ให้ศาลตั้งเพื่อประโยชน์แก่กองมรดกตามพฤติการณ์และโดยคำนึงถึงเจตนาของเจ้ามรดก ในทางปฏิบัติ ธนาคารและสำนักงานที่ดินมักไม่ดำเนินการให้จนกว่าจะได้เห็นคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดก แม้ความเป็นเจ้าของจะตกทอดไปแล้วตั้งแต่วันที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายก็ตาม

12. มาตรา 1754 เป็นบทที่ปิดคดีมรดกจำนวนมากก่อนที่ศาลจะได้วินิจฉัยเนื้อหาแห่งคดี วรรคหนึ่งห้ามมิให้ฟ้องคดีมรดกเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อเจ้ามรดกตาย หรือนับแต่เมื่อทายาทโดยธรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก วรรคสองกำหนดหนึ่งปีสำหรับคดีฟ้องเรียกตามข้อกำหนดพินัยกรรม แต่นับแต่เมื่อผู้รับพินัยกรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงสิทธิซึ่งตนมีอยู่ตามพินัยกรรม วรรคสามภายใต้บังคับมาตรา 193/27 กำหนดว่า ถ้าสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้อันมีต่อเจ้ามรดกมีอายุความยาวกว่าหนึ่งปี เจ้าหนี้ต้องฟ้องภายในหนึ่งปีนับแต่เมื่อได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก และวรรคท้ายกำหนดเพดานไว้ว่าสิทธิเรียกร้องตามวรรคก่อน ๆ มิให้ฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดสิบปีนับแต่เมื่อเจ้ามรดกตาย ถ้อยคำ "ควรได้รู้" มีน้ำหนักในทางคดีไม่น้อยไปกว่าคำว่า "ได้รู้" เพราะทายาทที่อยู่ห่างไกลอาจถูกถือว่าอายุความได้เริ่มนับไปแล้ว ทั้งที่ตนยังมิได้ทราบข่าวจริง ๆ

13. ตัวบทที่อ้างอิงในบทความนี้ตรวจทานกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ฉบับที่ใช้บังคับอยู่ ณ เดือนสิงหาคม 2569 ผู้อ่านที่ประสงค์จะตรวจสอบถ้อยคำฉบับทางการอาจดูได้จากเว็บไซต์สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และตรวจสอบแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องได้จากระบบสืบค้นคำพิพากษาศาลฎีกา บทความนี้อธิบายหลักเกณฑ์ทั่วไป มิได้ทำหน้าที่แทนการตรวจข้อเท็จจริงเป็นรายกรณี ซึ่งอาจเปลี่ยนผลลัพธ์ได้ทั้งหมด

14. มาตรา 897 แยกผลของเงินประกันชีวิตออกเป็นสองทาง โดยชี้ขาดกันที่วิธีระบุตัวผู้รับเงิน วรรคหนึ่ง ถ้าผู้เอาประกันภัยกำหนดไว้เพียงว่าเมื่อตนถึงซึ่งความตายให้ใช้เงินแก่ทายาททั้งหลายของตน โดยมิได้เจาะจงระบุตัวผู้ใด จำนวนเงินอันจะพึงใช้นั้นย่อมเป็นสินทรัพย์ส่วนหนึ่งแห่งกองมรดก ซึ่งเจ้าหนี้ของผู้ตายเรียกเอาชำระหนี้ได้ วรรคสอง ถ้าได้เอาประกันภัยไว้โดยกำหนดให้ใช้เงินแก่บุคคลคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง เฉพาะแต่จำนวนเงินเบี้ยประกันภัยซึ่งผู้เอาประกันภัยได้ส่งไปแล้วเท่านั้นจักเป็นสินทรัพย์ส่วนหนึ่งแห่งกองมรดกอันเจ้าหนี้จะเอาใช้หนี้ได้ ความแตกต่างระหว่างสองวรรคนี้จึงขึ้นอยู่กับการกรอกชื่อลงในช่องผู้รับประโยชน์เพียงบรรทัดเดียว

15. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/27 วางหลักว่าการรับบุตรบุญธรรมสมบูรณ์เมื่อได้จดทะเบียนตามกฎหมาย บุตรบุญธรรมที่มาตรา 1627 ให้ถือเป็นผู้สืบสันดานจึงหมายถึงบุตรบุญธรรมที่จดทะเบียนแล้ว (สรุปความ)

16. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2102/2551 (ป.พ.พ. ม. 1474, 1653, 1656, 1657, 1705) วินิจฉัยทั้งประเด็นการอยู่กินโดยมิได้จดทะเบียนสมรสกับกรรมสิทธิ์รวม และประเด็นพินัยกรรมที่ทำขึ้นโดยใช้พิมพ์ดีดทั้งฉบับซึ่งมิใช่พินัยกรรมตามมาตรา 1657 แต่เป็นพินัยกรรมแบบธรรมดาตามมาตรา 1656 และตกเป็นโมฆะตามมาตรา 1705 เพราะพยานลงลายมือชื่อภายหลัง มิได้ลงพร้อมกันในขณะที่ผู้ทำพินัยกรรมลงลายมือชื่อ, เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1223/2551 (ม. 1656 วรรคหนึ่ง, 1657, 1705, 1754) ซึ่งวินิจฉัยว่าพินัยกรรมทหารแบบพิมพ์ที่มีพยานลงลายมือชื่อเพียงคนเดียว ไม่ใช่พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับตามมาตรา 1657 และไม่ถูกต้องตามแบบที่มาตรา 1656 วรรคหนึ่งบัญญัติไว้ จึงเป็นโมฆะตามมาตรา 1705

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html

17. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4001/2545 (ป.พ.พ. ม. 1608, 1653, 1656, 1705) วินิจฉัยว่าพินัยกรรมซึ่งมีข้อความเป็นตัวพิมพ์ดีดเป็นส่วนใหญ่ กรอกข้อความด้วยลายมือเฉพาะบางรายการ และมีทั้งลายมือชื่อและลายพิมพ์นิ้วมือของเจ้ามรดก เมื่อได้ทำเป็นหนังสือ ลงวันเดือนปีในขณะที่ทำ ผู้ทำพินัยกรรมลงลายมือชื่อและลายพิมพ์นิ้วมือไว้ต่อหน้าพยานสองคนพร้อมกัน และพยานลงลายมือชื่อไว้ครบถ้วน ย่อมสมบูรณ์เป็นพินัยกรรมตามมาตรา 1656

18. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1608 "เจ้ามรดกจะตัดทายาทโดยธรรมของตนคนใดมิให้รับมรดกก็ได้แต่ด้วยแสดงเจตนาชัดแจ้ง (1) โดยพินัยกรรม (2) โดยทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ตัวทายาทผู้ถูกตัดมิให้รับมรดกนั้นต้องระบุไว้ให้ชัดเจน" และวรรคท้าย "แต่เมื่อบุคคลใดได้ทำพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์มรดกเสียทั้งหมดแล้ว ให้ถือว่าบรรดาทายาทโดยธรรมผู้ที่มิได้รับประโยชน์จากพินัยกรรม เป็นผู้ถูกตัดมิให้รับมรดก"

19. Code civil (ฝรั่งเศส) article 913 วรรคหนึ่ง "Les libéralités, soit par actes entre vifs, soit par testament, ne pourront excéder la moitié des biens du disposant, s'il ne laisse à son décès qu'un enfant ; le tiers, s'il laisse deux enfants ; le quart, s'il en laisse trois ou un plus grand nombre." ตรวจทานจากฐานข้อมูลทางการ Légifrance ฉบับที่ใช้บังคับอยู่ ณ เดือนสิงหาคม 2569

20. Bürgerliches Gesetzbuch (เยอรมนี) § 2303 (1) "Ist ein Abkömmling des Erblassers durch Verfügung von Todes wegen von der Erbfolge ausgeschlossen, so kann er von dem Erben den Pflichtteil verlangen. Der Pflichtteil besteht in der Hälfte des Wertes des gesetzlichen Erbteils." และ (2) ให้สิทธิเดียวกันแก่บิดามารดาและคู่สมรสของเจ้ามรดกที่ถูกตัดออกจากกองมรดกโดยพินัยกรรม ตรวจทานจาก gesetze-im-internet.de ซึ่งเป็นฐานข้อมูลทางการของกระทรวงยุติธรรมสหพันธ์

21. Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975 (อังกฤษและเวลส์) section 1 กำหนดประเภทผู้มีสิทธิยื่นคำร้องไว้ ได้แก่ คู่สมรสหรือคู่ชีวิตจดทะเบียน อดีตคู่สมรสที่ยังมิได้สมรสใหม่ บุตร ผู้ที่ได้รับการปฏิบัติอย่างบุตรในครอบครัว ผู้ซึ่งได้รับการอุปการะจากผู้ตาย และตามอนุมาตรา (1)(ba) ผู้ซึ่งตลอดระยะเวลาสองปีก่อนผู้ตายถึงแก่ความตายได้อยู่ร่วมชายคาเดียวกันกับผู้ตายอย่างสามีภริยาหรือคู่ชีวิต โดยศาลพิจารณาว่าการจัดการตามพินัยกรรมหรือตามกฎหมายมรดกได้จัดให้อย่างสมควรแล้วหรือไม่ (reasonable financial provision) ตรวจทานจาก legislation.gov.uk

22. ภาพรวมเชิงประวัติศาสตร์และเชิงเปรียบเทียบของสถาบันส่วนสงวนในกฎหมายมรดก ดู Reinhard Zimmermann, "The Forced Heirship Reserve and Mandatory Succession Law: A Historical and Comparative Perspective," Romanian Review of Private Law, Vol. 2025, Issue 3 (2025), pp. 368-440 (อ้างอิง 2025 Romanian Rev. Priv. L. 368)

23. John H. Langbein, "Substantial Compliance with the Wills Act", Harvard Law Review, vol. 88, no. 3 (1975), pp. 489-529 ข้อความทั้งสี่ตอนอยู่ที่หน้า 492, 493, 494 และ 496 ตามลำดับ อ่านจากไฟล์ฉบับเต็มที่ Yale Law School เผยแพร่ในหน้าคณาจารย์ https://law.yale.edu/sites/default/files/documents/pdf/Faculty/Langbein_Substantial_Compliance.pdf

24. แหล่งเดียวกับเชิงอรรถที่ 23 ข้อความที่ยกมาอยู่ที่หน้า 489 อันเป็นประโยคเปิดของบทความ

25. B. Douglas Bernheim, Andrei Shleifer and Lawrence H. Summers, "The Strategic Bequest Motive", Journal of Political Economy, vol. 93, no. 6 (1985), pp. 1045-1076, DOI 10.1086/261351 ข้อความที่ยกมาเป็นถ้อยคำของผู้เขียนในบทคัดย่อของฉบับก่อนตีพิมพ์ชื่อ "Bequests as a Means of Payment" (National Bureau of Economic Research Working Paper No. 1303, March 1984) DOI 10.3386/w1303 https://www.nber.org/papers/w1303 ซึ่งเป็นบทความเดียวกัน อ่านจากระเบียนทางการของ NBER เนื่องจากไฟล์ฉบับวารสารที่เข้าถึงได้ในการตรวจครั้งนี้เป็นไฟล์สแกนที่ไม่มีชั้นข้อความ จึงมิได้อ้างเลขหน้าของวารสารกำกับข้อความที่ยกมา

บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด | เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร 0105569142001
300/90 พรีเมียมเพลส ถนนนวมินทร์ แขวงนวมินทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 081 654 5922 | contact@eksiamlegal.com | eksiamlegal.com
ฉบับออนไลน์ https://eksiamlegal.com/inheritance-and-wills.html